

ROLA OJCA W KSZTAŁTOWANIU WARTOŚCI MORALNYCH DZIECKA

Mgr Nataliya Woźniak

Ur. 20.07.1966 w Winnice na Ukrainie. Nauczyciel klas początkowych na Ukrainie w latach 1988-1992. Studia licencjackie na kierunku Oligofrenopedagogika – WSHP w Sandomierzu. Studia magisterskie na Wydziale Zamiejscowym KUL w Stalowej Woli ukończyła z wyróżnieniem w 2011 roku. Podyplomowe Studia dla Tłumaczy Tekstów Specjalistycznych Katedry UNESCO do Badań nad Przekładem i Komunikacją Międzykulturową przy Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego ukończyła w 2012 r. Obecnie pisze doktorat na Akademii Pedagogiki Specjalnej im. M. Grzegorzewskiej w Warszawie. Swoje zainteresowania naukowe koncentruje wokół: historii, pedagogiki porównawczej, pedagogiki psychologicznej. W wolnych chwilach jest przewodnikiem turystycznym, tłumaczem.

„Świat wkracza w wiek Człowieka, więcej, niż kiedykolwiek, powinniśmy myśleć teraz o tym, co wkładamy w duszę człowieka”¹

WSTĘP

Do największych skarbów światowej pedagogiki XX stulecia niewątpliwie zaliczany jest ukraiński nauczyciel, pedagog, pisarz Wasyl Suchomliński. Koncepcja pedagogiczna tego wybitnego pedagoga kształtowała się w ciężkie powojenne czasy radzieckiego totalitaryzmu, w którym ówczesny system polityczny państwa bezwzględnie kontrolował proces wychowawczy młodego pokolenia oraz narzucał swoje polityczne doktryny, które nie przekazywały młodemu pokoleniu najważniejszych wartości moralnych.

Możemy zadać sobie pytanie, dlaczego w XXI wieku zainteresowanie spuścizną pedagogiczną i literacką ukraińskiego pedagoga nie znika, a wręcz odradza się jakby od nowa? Odpowiedzią, moim zdaniem, jest nieprzemijająca aktualność jego idei, sposoby rozwiązywania problemów wychowawczych, humani-

zacja całego procesu wychowawczego, traktowanie wychowanka, jako wartościową osobowość z miłością i poszanowaniem. Twórczość pedagogiczna Wasyla Suchomlińskiego ujawniła w sobie nowe tendencje: przejście od pedagogiki internacjonalistycznej do akcentów na nieradziecką pedagogikę narodową (ukraińską); od wojującego ateizmu do narodowej kulturowej podstawy wychowania oraz organizacji życia dzieci w szkole i rodzinie na zasadach tradycyjnego „narodoznawczego” kalendara ucznia.

Spuścizna pedagogiczna W. Suchomlińskiego znalazła szerokie odbicie w ukraińskim systemie wychowawczym. Jeszcze w latach 60-tych nazywano go ukraińskim Pestalozzim. W dzisiejsze czasy ukraiński pedagog zdobył też miano „współczesnego Sokratesa”, który w swojej twórczości pedagogicznej odkrył drogi przenikania pracy do sfery wychowania i do szkoły.

¹ В.Сухомлинський, Сто порад учителів [в:] Вибрані твори т. 2, Радянська Школа, Київ (W. Suchomliński, Sto rad dla nauczyciela, [w:] Wybrane utwory, t.2, Radjanska Szkoła, Kijów) 1976 ,s. 438

1. KONCEPCJA PEDAGOGICZNA A WARTOŚCI MORALNE

Twórczość pedagogiczna nauczyciela, dyrektora szkoły Wasyla Suchomlińskiego opiera się przede wszystkim na głębokiej analizie psychologicznej stosunków w rodzinie, zasadach humanizmu, przedstawieniu dziecka, jako najwyższej wartości, miejscu rodziny w całym procesie kształtowania osobowości dziecka. Ukraiński pedagog opracowując swoją koncepcję sprawdzał w praktyce idee współpracy rodziny i szkoły we wpajaniu u dziecka wartości moralnych. Wieloletnie doświadczenie pedagogiczne, badania naukowe, jakie prowadził pedagog, niewątpliwie nadal są fundamentem w dalszym rozwoju teorii i praktyki wychowania w rodzinie nie tylko na Ukrainie, ale poza jej granicami. „Rodzina w naszym społeczeństwie, - pisał Wasyl Suchomliński, - jest to pierwotny ośrodek różnorodnych stosunków międzyludzkich – gospodarczych, moralnych, duchowo-psychologicznych, estetycznych, wychowawczych. Lecz staje się potężną wychowawczą oraz uszlachetnioną siłą dla dzieci wtedy, kiedy ojciec wraz z matką widzą szlachetny cel swojego życia, żyją w imię szlachetnych celów, które wznoszą ich w oczach dziecka”².

Cele wychowania w rodzinie Suchomliński wyznaczał na podstawie ogólnych wymóg całego systemu wychowawczego, ponieważ szkoła i rodzina muszą wspólnie działać w jednym kierunku oraz ściśle współpracować ze sobą. W ogromnym dorobku pedagogicznym Wasyla Suchomlińskiego trudno odnaleźć prace, w których

by nie pisał o rodzinie, jej problemach. W pracach naukowych duże wrażenie sprawia nie tylko dalekowzroczność oraz przekonująca siła naukowych argumentów autora, jego stwierdzeń i wniosków, lecz emocję i artyzm. „Rodzina, - pisze pedagog, - jest bajeczna piana morska, z której rodzi się piękno, jeżeli nie ma tych tajemniczych sił, które rodzą ludzkie piękno, funkcja szkoły zawsze będzie ograniczać się reedukacją”³

Wasyl Oleksandrowicz na podstawie wieloletniej pracy z dziećmi akcentuje, iż wychowanie dzieci wymaga od rodziców przede wszystkim ogromnej koncentracji sił, które skierowane na wszechstronny harmonijny rozwój dziecka, lecz też na samoukierunkowanie rodziców a probata ich wartości moralnych. Autor zaznacza, iż „Są dziesiątki, setki zawodów, fachów, prac, jeden buduje kolej, drugi stawia dom, trzeci piecze chleb, czwarty leczy ludzi, piąty szyje ubrania. Lecz najbardziej uniwersalna, skomplikowana, a razem z tym szlachetna praca, wspólna dla wszystkich i jednocześnie wyjątkowa, niepowtarzalna w każdej rodzinie – tworzenie człowieka”⁴

Dla wszechstronnego rozwoju dziecka istotne miejsce zajmuje mikroklimat, panujący w rodzinie. Ukraiński pedagog w swojej twórczej pracy pedagogicznej zwracał szczególną uwagę na stosunki rodziców, uważał, że dla każdego człowieka poznanie świata zaczyna się od poznania rodziców. Nawet niemowlę jest w stanie odróżnić uśmiech, łagodne spojrzenie. Małe dziecko jest wyjątkowym obserwa-

² Сухомлинський, Вибрані твори, т.4, Радянська Школа, Київ (W. Suchomliński, Wybrane utwory, t.4, Radjanska Szkoła. Kijów) 1977, s. 413

³ В. А. Сухомлинський, Мудрость родительской любви, Молодая гвардия, Москва 1988, с.3 (Suchomliński W. O. Mądrość rodzicielskiej miłości, Molodaja gwardia, Moskwa 1988, s.3)

⁴ В. О. Сухомлинський, Батьківська педагогіка, [в:] Вибрані твори, т.5, Радянська Школа, Київ (Suchomliński W., Wybrane utwory, t.4, Radjanska Szkoła. Kijów) 1977, s. 410

torem, na przykładzie własnej rodziny kształtuje swoje pierwsze wyobrażenia, co to jest dobro i zło. Wasyl Suchomliński pisał, że: „W dobrej rodzinie, gdzie ojciec i matka swoje życie budują na harmonii, gdzie panują stosunki wrażliwości do słowa, do myśli i uczuć, do poglądu i najmniejszego odcienia nastroju w stosunkach dobra, harmonii, wzajemnej pomocy i wspierania, duchowej jedności i szczeroci, zaufania i wzajemnego szacunku rodziców do siebie – przed dzieckiem właśnie i otwiera się wszystko to, na czym buduje się jego wiara w ludzkie piękno, jej duchowy spokój i równowaga. Zachowajcie tą dziecinną wiarę, w niej – moralne sedno człowieka, jej bezkompromisowość do wszystkiego niemoralnego, nie społecznego. Jeśli ta wiara zniszczona, - w duszę dziecka wkracza tragedia, nieszczęście. Nie ma nic bardziej niebezpiecznego dla rodziny, szkoły, dla moralnej kompletności życia naszego społeczeństwa, od dziecka – cierpiącego, nieszczęśliwego – na ruinach własnej wiary”⁵. Czytając te słowa widzimy, z jaką przenikliwością, wyjątkowym wyczuciem pedagog odkrywa nam tajemnice kształtowania wartości moralnych od samego początku – od urodzenia. Pedagog w pracy z rodzicami przekonuje, że stworzenie w rodzinie mikroklimatu wzajemnej miłości, zaufania, szczeroci i szacunku wobec siebie nawzajem w ogromnej mierze wpływa na prawidłowy psychiczno-emocjonalny rozwój dziecka, kształtowanie jego poglądów. W takiej rodzinie dzieci są szczęśliwe i radosne. „Dziecko jest lustrem, w którym odbija się moralny poziom rodziców” – te piękne słowa Wasyla Suchomlińskiego powinien znać każdy rodzic. Ponieważ w dziecku, jak

w lustrze, widzimy wszystkie pozytywne i negatywne aspekty wychowania w rodzinie. Rodzina wywiera ogromny wpływ na kształtowanie poglądów dziecka, wyrabianie światopoglądu. Dziecko, biorąc rodziców za swój najważniejszy wzorzec, często przekłada zachowania rodziców między sobą oraz innymi członkami rodziny na relację interpersonalne z kolegami i koleżankami w szkole, w grupie rówieśniczej. Zachowanie rodziców w domu, ich stosunek do siebie i swoich dzieci powiela się przez dziecko, i każdy rodzic powinien o tym pamiętać. Rodzic, wychowując swoje dzieci ma nad nimi władzę rodzicielską. Jest to duża odpowiedzialność w stosunku do własnych dzieci. Władza rodzicielska – to nie tylko zakazy i kary, jest przede wszystkim sztuką, która skłania dzieci do pozytywnych uczynków. Dlatego, żeby obudzić w dziecku chęć bycia lepszym człowiekiem, trzeba odnaleźć w nim jego najlepsze strony i pokazać je dziecku. Mały człowiek potrzebuje szacunku i wiary w siebie. Pracując z rodzicami Wasyl Oleksandrowicz przekonywał, iż tylko miłością, a nie karą można wychować dobrych, wrażliwych, kochających dzieci. Szacunek do rodzica nie polega na poczuciu strachu u dziecka, lecz miłości i zrozumieniu. Rozmawiając z rodzicami pedagog przytaczał wiele przykładów, gdzie uczeń, który z różnych przyczyn nie może pokonać wymagań, które stawia przed nim szkoła, nie znajduje też pomocy w rozwiązaniu swoich problemów wśród rodziców. Rodzice bijąc, karząc dziecko myślą, że tym sposobem zmobilizują swoje dziecko do lepszych ocen. Niestety, ale takie rozwiązanie problemu, według W. Suchomlińskiego, tylko pogarsza sytuację – życie w szkole

⁵ Tenże. Мікроклімат вашого дому, [в:] т.5, Радянська Школа, Київ (W. Suchomliński, Mikroklimat waszego domu, [w:]... t. 5) 1977, s. 417

i w domu staje dla dziecka prawdziwym piekłem na ziemi.

2. „OJCOWSKA PEDAGOGIKA”

Autor wyjątkowej encyklopedii wychowania „Ojcowskiej pedagogiki” Wasyl Suchomliński przekonywał, iż największe marzenie każdego rodzica - tworzenie nowego człowieka, ponieważ rodzice nie tylko mają za zadanie przedłużenie rodu i odzwierciedlenie siebie w swoich dzieciach, lecz przede wszystkim niosą odpowiedzialność za nowego człowieka, ludzkość oraz przyszłość swojego dziecka. W związku z tym pedagog przedstawia prosty „przepis” na szczęście: „Jeżeli pragniecie być niepowtarzalną osobowością, waszym marzeniem jest zostawić po sobie głęboki ślad na ziemi – nie koniecznie być wybitnym pisarzem lub naukowcem, twórcą statku kosmicznego lub odkrywcą nowego elementu układu okresowego. Możecie się odnaleźć w społeczeństwie, zabłysnąć pięknym światłem niepowtarzalnej indywidualności wychowując dobrych dzieci, dobrych obywateli, dobrych pracowników, dobrego syna, dobrą córkę, dobrych rodziców dla swoich dzieci. Stworzenie człowieka - najwyższe napięcie wszystkich sił. Jest w tym także życiowa mądrość, mistrzostwo i sztuka”⁶.

Na podstawie powyższych rozważań wybitny pedagog dostrzega główne zadania rodziny oraz szkoły polegające na kształtowaniu u wychowanków moralnej gotowości do ojcostwa. Bez takiego przygotowania człowiek nie będzie mógł osiągnąć szczęście w pewnym jego wymiarze. Pisze o tym, że „wieloletnie doświadczenie

przekonało nas, iż umiejętność spostrzeżenia u nastolatka, młodzieńca, dziewczyny, przyszłych ojca i matki, umiejętność oceny zjawiska pedagogicznego z tego punktu widzenia, za dwadzieścia lat nasz dzisiejszy maluch przyprowadzi do szkoły swego syna i będzie razem z nami myśleć, jak najlepiej go wychować, - taka umiejętność potrzebna naszemu społeczeństwu. Pierwsza szkoła ojcostwa i macierzyństwa - wszechstronne moralne wychowanie w lata dzieciństwa, dorastania, wczesnej młodości. Pedagog pragnie, żeby każdy maluch wyrósł na dobrego ojca, wielką uwagę w swojej twórczości pedagogicznej zwraca na zaszczepienie wyjątkowej jego zdaniem cechy – czynnego obowiązku. Dla tego jednym z nadrzędnych warunków moralnego wychowania jest pragnienie, żeby każdy wychowanek poczynając od wczesnych lat uczył się brać na siebie odpowiedzialność, ciężar obowiązku za życie, zdrowie, harmonie duszy, odpowiadać za dobro innych ludzi”⁷. Widzenie i rozumienie tego problemu pomogło w stworzeniu encyklopedii wychowania w rodzinie pod tytułem „Ojcowska pedagogika”, w której autor podaje, iż jest to „...pedagogiczna edukacja ojców i matek, edukacja tych, kto jutro będzie rodzicem”. Podkreśla, że „bez rodzicielskiej mądrości nie ma wychowującej siły w rodzinie. Rodzicielska mądrość jest duchowym dziedzictwem dziecka; stosunki rodzinne, zbudowane na obowiązku obywatelskim, mądrej miłości oraz wymagającej mądrości ojca i matki stają się olbrzymią wychowawczą siłą. Lecz ta siła w rodzicach – tam jest korzeń i źródło”⁸. Wasyl Suchomliński, pragnąc osobiście

⁶ Tenże. Вибрані твори, т.2, Радянська Школа, Київ (W. Suchomliński, Wybrane utwory, t.2, Radjanska Szkoła, Kijów) 1977, s. 182

⁷ Tenże. Батьківська педагогіка, Київ, Радянська Школа (W. Suchomliński, Ojcowska pedagogika, Radjanska Szkoła, Kijów) 1978, s. 37

⁸ Tamże, s.64

zrozumieć tą wielką mądrość, poświęcił całe swoje życie, „Ojcowska pedagogika” – jest kwintesencją wieloletnich badań, spostrzeżeń, ciężkiej twórczej pracy wybitnego ukraińskiego pedagoga.

3. OJCIEC – ZNACZY „ODPOWIEDZIALNOŚĆ”

Jako synonim do słowa „ojciec” Wasyl Suchomliński używa słowa „odpowiedzialność”. Ojciec z prawdziwego zdarzenia, zdaniem pedagoga, - jest to osobowość, mająca w sobie pewną charyzmę z wykształtowanym wewnętrznym poglądem, osoba mądra i odważna. Odwaga polega na zdolności opiekowania się własnym dzieckiem i żoną oraz chronić ich od niebezpieczeństw. W związku z powyższym, pedagog rozważa, iż: „...jednakże rola ojca w wychowaniu dzieci, w tej skomplikowanej orkiestrze, którą nazywamy stosunkami między ojcem a matką, w tej wspólnej sile, która prowadzi dziecko przez życie - wyjątkowa. Rola ojca kreowana jest jego odpowiedzialnością. Ojciec, który potrafi być odpowiedzialnym, obowiązkowym, dokładnym, - jest prawdziwym mężczyzną. Jego wola staje się siłą, zdolną zdyscyplinować myśli, uczucia, pragnienie dzieci. Wzajemne stosunki rodzinne historycznie układane są w ten sposób, iż praca ojca, którego celem jest opiekowanie się zdrowiem, dobrobytem, życiem własnych dzieci, staje się sednem jego moralności. Czym większa i bardziej radosna taka praca dla mężczyzny, tym szlachetniejsze jest jego moralne oblicze męża i ojca. Z perspektywy czasu możemy stwierdzić dalekosiężność poglądów wybitnego ukraińskiego pedagoga odnośnie roli ojca w kształtowaniu moralnych wartości dziecka.

Jednak, często też jest tak, iż rola ojca w życiu dziecka bywa niedoceniana lub pojmowana stereotypowo. Najbardziej skrajne stereotypy, ale też i najbardziej rozpowszechnione, to poglądy mówiące o tym, że dziecko bardziej potrzebuje matki niż ojca albo, że rola ojca sprowadza się tylko do utrzymania dyscypliny, pojmowanej w kategoriach wyłącznie karania. To sprawia, że ojcowie niejednokrotnie wycofują się z wychowania wyrządzając w ten sposób nieświadomie krzywdę swoim dzieciom. We wszechstronnym rozwoju dziecka ojciec niewątpliwie ma do spełnienia niezwykle ważną i trudną funkcję. W żadnym wypadku nawet najlepsza matka nie zastąpi ojca, a także rola ojca w żadnym wypadku nie polega na zastąpieniu matki. Dzieci, które z różnych przyczyn zostały pozbawione wychowawczego wpływu ojca – w takiej sytuacji złożony proces wychowawczy z góry skazany na niepowodzenie. Ojciec w rodzinie służy za pewien pierwiastek wewnętrznej stabilizacji, która jest konieczna w prawidłowym rozwoju dziecka. Ojciec staje się autorytetem dla dziecka, gdy jest obecny, gdy jego postawa jest wzorem do naśladowania. Bardzo ważnym jest też zaangażowanie ojca w proces wychowawczy. Brak ojca w sposób fizyczny, lub ojciec, który źle wykonuje swoje ojcowskie funkcję – te czynniki mają negatywny wpływ na atmosferę w rodzinie, jej funkcjonalność, niekiedy mogą prowadzić do patologicznej degradacji. Dobre ojcostwo, natomiast, chroni rodzinie, nadaje jej stabilnego rozwoju, wspomaga wartości, daje poczucie wartości. Problematyka ojcostwa, przedstawiana we współczesnej literaturze, często rozpatrywana, analizowana, badana

w aspekcie biologicznym, socjalnym, prawnym, lecz dużo rzadziej – w aspekcie duchowym. Przecież aspekt duchowy tworzy głęboką trwałą więź mężczyzny z rodziną. Dzięki trwałej więzi z kobietą mężczyzna aktualizuje swoje ojcostwo, nadaje mu nowy wymiar. Tworzy razem z żoną, partnerką, którą wybrał, swój świat, swoją rodzinę. Bardzo ważnym jest akt uznania, uświadomienia przez mężczyznę ojcostwa. Ponieważ matka, która nosiła dziecko pod sercem już ma tą więź, ojcostwo, natomiast, polega głównie na więzi duchowej. Ta duchowna więź wzbogaca nie tylko ojca, lecz też dziecko, ma duży wpływ na rozwój psychiki, osobowości nie tylko dziecka, ale również ojca. Zadaniem mężczyzny jest zapewnienie warunków rozwoju rodziny, czuwanie nad wszechstronnym rozwojem wszystkich jej członków.

Bycie ojcem – ważna i odpowiedzialna misja, do której mężczyzna powinien być przygotowany. Jeszcze kilkadziesiąt lat temu, w trosce o przyszłe pokolenie Wasyl Suchomliński rozpoczął pracę, polegającą na przygotowaniu chłopców do ojcostwa, uważając przy tym, iż „...moralnie, duchownie przygotować naszych synów do wykonania poważnej misji bycia ojcem, mężem – jedno z najważniejszych i najbardziej delikatnych zadań”⁹. Najważniejszym w tym wszystkim jest zasianie świętego ludzkiego uczucia wierności syna-matki, brata-siostry, męża-żony na podatny grunt – wrażliwą dziecięcą duszę. Odkryć oczami dziecka najwyższą wartość w życiu – miłość. Wychowanie młodego pokolenia według takich wartości było jednym z priorytetowych zadań procesu wychowawczego w koncepcji Wasy-

la Suchomlińskiego. Będąc dyrektorem szkoły zainicjował utworzenie specjalnej szkoły dla rodziców, uczestnikami której byli nie tylko obecni, ale również przyszli rodzice. Podczas zajęć szkole dla rodziców pedagodzy starali się zaszczepić rodzicom mądrość rodzicielskiej miłości do dziecka, harmonijnego połączenia bycia łagodnym i jednocześnie wymagającym rodzicem, opiekuńczym i konsekwentnym. Na lekcjach z rodzicami, które osobiście prowadził Wasyl Suchomliński podejmowano dyskusję związane z kulturą stosunków małżeńskich. Również podobny cykl lekcji „Rodzina, ślub, miłość, dzieci „przeprowadzano z uczniami w szkole.

Wybitny pedagog niejednokrotnie zwracał swoją uwagę na bardzo ważny aspekt – rodzinę, która stanowi rdzeń duchowości oraz osobistej moralności człowieka. W rodzinie dziecko poznaje świat, piękno związków międzyludzkich, właśnie rodzina jest dla dziecka tym wzorcem, który kształtuje przedstawienie jego przyszłej rodziny, stosunek do swoich przyszłych dzieci. Pisze o tym: „Nie przypadkowo my, rodzice wychowujemy swoje dzieci przede wszystkim na przykładzie własnego związku. Prawdziwe piękno związku męża i żony, ojca i matki polega na tym, żeby wspólnie tworzyć piękno – mąż tworzy piękno żony, a żona – piękno męża. Najwyższy cel swojego życia upatrujcie, szanowne ojczy i matko w tym, żeby wasz związek był stałym, nieprzemijającym, duchowym udoskonaleniem, żebyście dzisiaj byli lepszymi, niż wczoraj”¹⁰.

Wasyl Suchomliński wielokrotnie zwraca się do ojców z prośbą, aby

⁹ Tamże, s. 124

¹⁰ Tamże s. 142

szczególnie opiekować się swoją rodziną, kiedy tam pojawiają się „pęknięcia”. Zaznacza, iż „uczcie się tworzyć wielkie, bezcenne duchowe bogactwo życia małżeńskiego – wzajemną miłość – prawdziwą ludzką miłość, miłość piękną i szlachetną, otwartą i odważną. Jest to słońce, które grzeje i świeci dzieciom”¹¹. W rodzinie, gdzie panują zgoda, miłość, poszanowanie, zrozumienie, dziecko zaczyna poznawać świat wierząc w dobro, szczerłość, miłość, duchowość.

Uczyć kochać i szanować kobiety trzeba zaczynać już we wczesnym dzieciństwie, na własnym przykładzie kochającego męża, syna, ojca, brata. „Sprawdź siebie młodzieńcu, -pisze autor, - zajrzyj w swoją duszę, czy jesteś zdolny kochać ludzi – oddawać im wszystkie swoje siły? Bez tej zdolności cała ojcowska pedagogika zamienia się w pusty dźwięk. Pamiętaj, że ty wychowujesz dzieci przede wszystkim swoją prawdziwą miłością do żony. Dobry człowiek tworzy piękno swojej żony przy pomocy własnej miłości, ta miłość jak ciepło słońca i świat słońca, zebrane z kwiatu róży – taka miłość staje się moralnym skarbem twoich dzieci, ojciec”¹².

Niestety, w ostatnich latach ze smutkiem obserwujemy współczesnego ojca, używając przy tym określenie „pedagogicznie niekompetentna osoba”, którą w ogóle nie interesują problemy wychowawcze własnych dzieci lub w większości przypadków - bierny obserwator procesu wychowawczego w rodzinie. Taka postawa współczesnego ojca świadczy o braku odpowiedzialności za własne dziecko, jego życie. Szereg badań przeprowadzonych w ostatnich latach potwierdza, iż dzieci pochodzące z rodzin,

gdzie ojcowie mocno zaangażowane w ich opiece, są bardziej poznawczo oraz intelektualnie kompetentne, lepiej psychicznie przystosowują się do życia w społeczeństwie. Opiekujący się, kochający i wspierający w trudnych momentach swoje dziecko ojciec ma pozytywny wpływ na wzrost inteligencji dziecka, na jego pewność siebie oraz tożsamość płciową, nie blokuje i nie ogranicza rozwój dziecka, jest w roli starszego partnera, który doradza, naprowadza dziecko do podejmowania samodzielnych decyzji. Ojcowie odgrywają niepowtarzalną rolę w socjalizacji swoich dzieci, mają ogromny wpływ na wczesny rozwój emocjonalności, ekspresji u dziecka. Ojcostwo można porównać z „długodystansową dyscypliną”, co jest ogromnym wyzwaniem i nie każdy może podołać temu. Nie można wychować u małego człowieka żadnych wartości moralnych, kiedy ten, kto wychowuje nie posiada ich sam. Aby proces wychowawczy dziecka przebiegał we właściwym kierunku, ojciec powinien być nie tylko wychowawca, a też przyjacielem. Bardzo ważnym jest mądrze wyśrodkować swoje wymagania do dziecka, aby pobudzać go do samodzielnego rozwoju, jednocześnie obdarzając ojcowskim ciepłem, troską i miłością. Dziecko potrzebuje ojca pewnego siebie, który ma dobry kontakt z nim, który z wrażliwością reaguje na wszelkie sygnały dziecka, jest konsekwentny, stawia granice, a równocześnie zachęca do działania, doradza i jest zawsze, blisko, kiedy potrzebna pomoc.

Z powyższego wynika, iż „Ojcowska pedagogika” Wasyła Suchomlińskiego szczególnie aktualna w dzisiejszych

¹¹ Tamże, s. 144

¹² Tamże, s. 153

czasach, kiedy na szeroką skalę wśród młodzieży propagowane są: seksualna liberalizacja, amoralność, apetyt na wartości materialne. Wszystkie te negatywne zjawiska nabierają przerażające tempo, prowadzą przy tym do duchowego spustoszenia, zostawiając wartości moralne gdzieś na szarym końcu, jako przeżytek minionego stulecia. Jest to konsekwencją przede wszystkim pedagogicznej ignorancji rodziców, ich często ślepej nierozsądnej miłości, prowadzącej do błędnego wychowania w rodzinie. Analizując problemy dzieci, warunki oraz szczególne cechy procesu wychowawczego w różnych rodzinach, ukraiński pedagog był przekonany w tym, iż „zepsuta” dusza dziecka jest wynikiem nieprawidłowego wychowania przede wszystkim w rodzinie.

Wasył Suchomliński przekonuje, iż rodzice, którzy na wszystko pozwalają swoim dzieciom, zabierają im tym samym szczęście, które się nie da kupić, sprzedać lub przekazać w spadku. Zwraca szczególną uwagę na mądre kontrolowane zadowalanie potrzeb dziecka, pisze o tym: „Kultura pragnień ludzkich – główna droga rodzinnego wychowania. My przekonujemy ojców i matek w tym, że dać szczęście dzieciom – nauczyć mieć pragnienia moralnie uzasadnione”¹³. W procesie wychowania rodzinnego u dziecka kształtują się główne moralne wartości – miłość do rodziców, rodzeństwa, wzajemny szacunek, chęć niesienia pomocy potrzebującym. Dzieci uczą się szanować

pragnienia i życzenia rodziców. Miłość dzieci do matek i ojców – radość wykorzystania duchowych sił w imię szczęścia ukochanej osoby. Jak pisał ukraiński pedagog Wasył Suchomliński: „Miłość – wielka siła, delikatne, kruche, kapryśne dziecko odwagi. Przekazywanie siebie w swoich dzieciach – oznacza być odważnym w miłości”¹⁴.

Reasumując, przed ojcem i matką dziecka postawione bardzo ważne i odpowiedzialne zadanie – wychowanie własnego dziecka. Jest to odpowiedzialność przed społeczeństwem, ponieważ od nich zależy przyszłość narodu. „Społeczeństwo – wielki dom, zbudowany z małych cegieł – rodzin. Twarde cegły – twardy dom, łamliwe cegły – zjawisko niebezpieczne dla społeczeństwa...łamliwość polega na braku odpowiedzialności”¹⁵. Współcześni rodzice muszą uświadomić sobie, iż „ciężar” odpowiedzialności za własne dziecko trzeba przenieść przez całe swoje życie, ponieważ „wszędzie można was zastąpić innym pracownikiem, lecz prawdziwego ojca nikt nie zastąpi”, - zaznacza autor „Ojcowskiej pedagogiki” Wasył Suchomliński.

STRESZCZENIE

W niniejszym artykule przedstawiłam jeden z wielu kierunków koncepcji pedagogicznej wybitnego ukraińskiego naukowca, pedagoga, psychologa Wasyła Suchomlińskiego. Autor „Ojcowskiej pedagogiki” doniosłe znaczenie przywiązuje do wychowania moralnego

¹³ Tenże. Лист молодому батькові, [в:] Вибрані твори, т. 5, Радянська Школа, Київ 1977, (List do młodego ojca), s.446.

¹⁴ Tenże. Ми продовжуємо себе в дітях, [в:] Вибрані твори, т. 5, Радянська Школа, Київ 1977 (My przedłużamy siebie w dzieciach), s.584.

¹⁵ Tenże. Батьківська педагогіка, Київ, Радянська Школа (W. Suchomliński, Ojcowska pedagogika, Rадjanska Szkoła, Kijów) 1978, s. 157

dziecka. W swojej wieloletniej twórczej pracy pedagogicznej zwracał szczególną uwagę na stosunki rodziców, uważał, że dla każdego człowieka poznanie świata zaczyna się od poznania rodziców. Główne zadania rodziny oraz szkoły, według ukraińskiego pedagoga, polegają na kształtowaniu u wychowanków także moralnej gotowości do ojcostwa. Rodzina, która stanowi rdzeń duchowości oraz osobistej moralności młodego człowieka – główny aspekt wychowawczy pedagoga. Zmniejszenie roli ojca w procesie wychowawczym, według koncepcji pedagoga, może negatywnie wpłynąć na wszechstronny rozwój dziecka, jego świat wartości moralnych. „Ojcowska pedagogika” Wasyla Suchomlińskiego jest szczególnie aktualna dzisiaj, w czasach spłylenia roli rodziny, roli ojca w procesie wychowawczym.

SUMMARY

Vasyl Suchomliński - the role of the father in the development of children's moral values.

In this article, I presented one of the many courses teaching the concept of outstanding Ukrainian scientist, educator, psychologist Vasil Suchomlińskiego. Author of “Father’s education” attaches great importance to the child’s moral education. In his many years of teaching creative paying special attention to the relations of parents believed that for every man to know the world begins with the knowledge of their parents. The main tasks of the family and the school, according to the Ukrainian educator, rely on the formation of the

moral pupils ready for fatherhood. The family, which is the core of spirituality and personal morality of the young man - the main aspect of the tutorial teacher. Reducing the role of the father in the educational process, according to the concept of teacher, may adversely affect the comprehensive development of the child, his world of moral values. „Father’s education”, Vasil Suchomlińskiego is particularly relevant today, in times of shallow role of the family, the role of the father in the educational process.

LITERATURA

Сухомлинський В. О., Сто порад учителеві [в:] Вибрані твори т. 2, Радянська Школа, Київ (W. Suchomliński, Sto rad dla nauczyciela, [w:] Wybrane utwory, t.2, Radjanska Szkoła, Kijów) 1976.

Сухомлинський В. О., Вибрані твори, т.4,5 Радянська Школа, Київ (Suchomliński W.O., Wybrane utwory, t.2,4,5 Radjanska Szkoła, Kijów) 1977.

Сухомлинський В. О., Батьківська педагогіка, Київ, Радянська Школа (Suchomliński W.O., Ojcowska pedagogika, Radjanska Szkoła, Kijów) 1978.

Сухомлинський В. А. Мудрость родительской любви, Молодая гвардия, Москва (Suchomliński W. O., Мудроść rodzicielskiej miłości, Molodaja gwardia, Moskwa) 1988.

Сухомлинський В. О., Лист молодому батькові, [в:] Вибрані твори, т. 5, Радянська Школа, Київ, (List do młodego ojca) 1977.

Сухомлинський В. О., Ми продовжуємо себе в дітях, [в:] Вибрані твори, т. 5, Радянська Школа, Київ (My przedłużamy siebie w dzieciach) 1977.